

СЛОВО В ХУДОЖНОМУ ТВОРІ

<https://doi.org/10.37919/0201-419X-2023.99.13>

УДК 81.161.2'38

МОВНО-ЕСТЕТИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЧАСУ В ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ НЕОКЛАСИКІВ

ПАЛАШ

Альона Олегівна,

молодший науковий співробітник
відділу стилістики, культури мови та
соціолінгвістики,

Інститут української мови НАН
України;

вул. Михайла Грушевського, 4,
м. Київ, 01001;

e-mail: palash706@gmail.com

ORCID: 0000-0001-5283-9906

Alyona

PALASH,

Junior researcher of the Department
of Stylistics, Language Culture and
Sociolinguistics,

Institute of Ukrainian Language of the
National Academy of Sciences of
Ukraine;

4, Mykhaila Hrushevskoho St., Kyiv
01001, Ukraine;

e-mail: palash706@gmail.com

У статті здійснено функціонально-семантичний аналіз лексичних одиниць і тропейчних структур, які в поетичних текстах неокласиків засвідчують особливості індивідуально-авторського сприймання, осмислення категорії «час».

Детально розглянуто основні структурні та семантичні типи епітетних і метафоричних мінітекстів, які у творах неокласиків пов'язані з лінгвоестетизацією художнього часу. Вказано на найбільш визначальні для формування досліджуванних тропейчних моделей традиційні й оказіональні асоціативні кореляції. Послідовно простежено механізми естетизації часономенів в автологічних та металогічних контекстах.

Ключові слова: мовотворчість неокласиків, поетичний словник, поезизм, часономен, епітет, метафора, мовно-естетичний знак національної культури.

Час – одне з базових понять філософії та культури, визначальна категорія художнього мовомислення, яка не тільки формує концептуально важливий фрагмент мовної картини світу, зокрема й індивідуальних художньомовних картин світу неокласиків (С.Я. Єрмоленко, О.О. Маленко, Л.В. Зіневич). Їх дослідження дає змогу виявити скорельованість стильової та індивідуальної художньої норми [Сюта 2017].

Універсальність часу як онтологічної філософської категорії лише підкреслює значущість його відображення в національних та індивідуальних картинах світу на рівні темпоральних мовно-естетичних знаків культури: «етносимволіка слова, тісно переплетена з етносимволікою позначуваної ним реальії, стає основною підвалиною становлення особливих концептуальних мовних продуктів – етнокультурних концептів, або знаків етнокультури» [Жайворонок 2006: 3].

Лексична парадигма поняття *час* у мовотворчості неокласиків охоплює найширший спектр темпоральних назв – від найбільш абстрактних (*час, вік, вічність*) до «вужчих» номінацій визначених часових періодів (*день, ніч, ранок, вечір, зима, весна, літо, осінь*).

У тлумачному 11-томному словнику української мови кодифікація лексеми *час* – одна з найбільших за обсягом: «1. Одна з основних об'єктивних форм існування матерії, яка виявляється в тривалості буття. 2. Тривалість існування явищ і предметів, яка вимірюється століттями, роками, місяцями, годинами, хвилинами і т. ін. 3. Проміжок, відрізок у послідовній зміні годин, днів, років і т. ін., протягом яких що-небудь здійснилося, здійснюється чи здійснюватиметься. 4. Історичний період у розвитку природи і людства; визначена епоха або окремий етап у житті певного народу, держави, суспільства. 5. Сприятливий, потрібний момент. 6. Проміжок у послідовній зміні годин, днів, не зайнятий основною роботою, справами, вивільнений для відпочинку, дозвілля тощо. 7. Граматична категорія, що виражає відношення дії чи стану до моменту мовлення» [СУМ XI: 274]. Ця масштабна лексикографічна інформація у двох фрагментах проілюстрована мінітекстами М. Рильського: 1) щодо лексико-семантичного варіанта (далі – ЛСВ) 3 у його відтинку «певна пора дня, року і т. ін.» та 2) щодо слововживання

не час – ще не слід чогось робити. Натомість, за нашими спостереженнями, цитатами з поетичних творів неокласиків можна проілюструвати значно ширший спектр ЛСВ. Наприклад:

- «проміжок, відрізок у послідовній зміні годин, днів, років і т. ін., протягом яких що-небудь здійснилося, здійснюється чи здійснюватиметься»: *Пройде сто літ, і мій пра-правнук / Так само вийде в поле, в ніч, / Як я в часи днедавні* (Юрій Клен);
- «історичний період у розвитку природи і людства; визначена епоха або окремий етап у житті певного народу, держави, суспільства»: *Ми згадуєм, як за часів Рамзеса / Цей місяць плив крізь Нільський очерет, / Як за лицарських днів для вас, принцесо, / Різьбив на скелі вірша мій стилет* (Юрій Клен); *А ті, приглянься-но, філософи-плоти, / Що знають: плине все, то чом би не пливати їм? / Та ж подобизну їм ти міг би віднайти / В часи, як вал міський здригався під Батисєм!* (М. Рильський).

Згадані вище якісні ознаки часу «неперервність», «нескінченність», «незворотність», «наявність трьох часових вимірів» людина простежує у плинності й незворотності розвитку навколишньої дійсності, а також щодо обов'язкового настання певного відтинку часу (наприклад, пори року чи частини доби) або певних подій. Відповідну семантику в поезії неокласиків показово вербалізують сполуки номінації *час* із дієсловами *минати* («3. Проходити, завершуватися (про час, життя, його періоди, якісь події тощо. 4. Наближуватися до кінця, закінчуватися (про відрізок часу)» [СУМ IV: 710]), *проходити* («іти, минати, певним чином протікати (про час, період, пору року) [СУМ VIII: 338]), *наставати* («надходити, наближатися, розпочинатися (про час, пору і т. ін.)» [СУМ V: 196]). Пор.: *Щоб не занудились гості, щоб час їм минав веселіше, / Розпочинають старенькі розмову. – Прип'яте за вушко* (М. Зеров); *По нас, забутих на землі, / Хай час пройде важким, залізним плугом* (Юрій Клен); *Настане день, настане час – / І розлітється знов медами / Земля, що освятив Тарас / Своїми муками-ділами* (М. Рильський); *На що? Не знаю й сам. Колись / Прийдуть часи, і я розвію / Останні молодечі мрії* (М. Рильський).

Лінгвоестетичний розвиток розглядуваного слово-образу засвідчують дієслівні метафори Юрія Клена, в яких *час* постає як активний ліричний суб'єкт: *І тут, на камені високім, / Стрічаю вітер верховин. / І білу просторинь рівнин / Час міряє спокійним кроком; І ткала з них собі багрянні шати. / Ніякий чар часи ти не відкличе; Тоді людським ти набивала падлом. / І час гатив тебе важким вагадлом.*

Сутність слова-поняття *час* як мовно-естетичного знака культури (далі – МЕЗК) простежуємо за його традиційними та оказіональними, індивідуально-авторськими епітетними характеристиками.

Із-поміж оказіональних епітетних образів вирізняємо тричленну епітетну сполуку *вагітний час прийдешній*, пор.: *Що владар обручем скує державним. / І все, чим є вагітний час прийдешній, / Поразки темний біль, зневаги гніт, / Звитяз потужний дзвін і рокіт слави / У собі крив звичайний, простий овоч, / Життя довічного безсмертний символ* (Юрій Клен). У цьому контексті відбувається подвійна епітетизація ключової темпоральної номінації – одночасне поєднання з логічним означенням *прийдешній* та антропоморфним образним *вагітний* (2. *перен.* Який має в початковому, зародковому стані щонебудь, що розвивається» [СУМ I: 274]).

Прикметною щодо семантично-оцінної поляризації образу *час* є сполучуваність однойменного абстракта або його конкретизаторів (як-от *дні*) з епітетами *святочний, щасливий* ↔ *ганебний, роковий*, пор.: <...> *і в той святочний час / Твій посох поламавсь і світоч твій погас* (М. Зеров); *А я б хотів щасливих днів / Буденщини і супокою, / Квіток, і страви, і огнів, / Й візитного нового строю* (М. Зеров); *Та ми, ох, ми ще добре пам'ятаєм / Ганебний час, коли навчали нас / Тюрму повсюдну називати раєм* (М. Рильський); *Блажен, хто «рокові часи» / Не відчував на власній шкурі / І бачив явища понурі / В аспекті вітих і краси* (М. Зеров).

Значення «час плине швидко» в текстах неокласиків реалізують традиційні (конвенціоналізовані) метафори, у межах яких номінації часу поєднуються з дієсловами *промайнути, летіти*: *А ти поглянеш – і побачу квіти, / Поблідлі в росах, і німу*

долину, / де **промайнула молодість** моя (П. Филипович); *А дні летять як вітер* (М. Зеров).

Ознаку 'певний період часу закінчився / закінчується' метафоризують дієслівні слово-образи *день одгорів*, *день тоне*: *Сьогодні день в садках пожовклих / танув* (П. Филипович); *День одгорів. Давно* (М. Драй-Хмара). Така природоморфна аналогізація – характерна ознака поетичного мовомислення неокласиків. Пор. також: *Розлився день, / мов океан* (П. Филипович).

Традиційний вектор розбудови словесного образу часу – мовоопис *пір року*. В інтерпретації М. Зерова це вторинна номінація *чотири зміни*: *Бо ж обертає в рік усі чотири зміни* (М. Зеров). Передбачувано, що частотність уживання ключових номінацій – назв пір року та їх контекстних вербалізаторів в ідіостилях неокласиків дуже різна.

Основний ракурс інтерпретації пори року *весна* («пора року між зимою і літом, яка характеризується подовженням дня, потеплінням, появою перелітних птахів, розквітом рослин і т. ін.» [СУМ I: 341]) в українській етнокультурі – абсолютно традиційний, універсальний для світової культури – «пора відновлення природи та відродження життєдайної сили сонця» [Войтович 2002: 61]. Зберігаючи тяглість традиції, у текстах неокласиків цю семантику відродження, буяння життя маркують дієслова *зазеленіти*, *цвісти*, пор.: *Весна цвіте в усій красі своїй / Вже одгриміли Зевсові перуни, / Дощу дзвінкого простяглися струни, / Зазеленіли просо і рижій* (М. Зеров). На думку Л.В. Зіневич, у сполучі *Зевсові перуни* «поєднання міфонімів античного та слов'янського походження набуває концептуально вагомого значення і відображає ідею синтезувати європейські та національні культурні традиції» [Зіневич 2011: 336].

Лінгвоестетична розбудова асоціативно-образного вектора *весна – цвітіння – життя* оказіонально відбувається і в протилежному напрямку – *нерозквітла весна – передчасна смерть*, пор.: *Вона вже знала – вмерла мати... / Ні, ні, не вмерла, а її / Жало гидотної змії / З сичанням злісним отруїло. / Вона вже знала, що в могилу, / На нерозквітлій ще весні, / У чужедальній стороні...* (М. Рильський).

Із словесним образом *життя* часономен *весна* співвідноситься у текстах також опосередковано – через семантичне проектування на художні деталі: *Щасливий той, хто в radoцях весни, / У квітах ранніх, серед уст звабливих, / В житті ясному, у співучім сні, / У бурях вільних, в блискавках-поривах / Прожив свої юнацькі, світлі дні, / Дні radoців і образів вродливих!* (М. Рильський). Поетизми *життя* і *весна* вербалізують мотиву волі, світлих мрій, щирих почуттів (у контекстах їх експресивно виразнюють епітети *щасливий, ясний, світлий*, флоронім *квіти*, експресема *radoці*, онірична метафора *співучий сон*) і граматично представлено як компоненти структури переліку.

До екзистенційно-філософських традицій української лірики тяжіє семантика внутрішньотекстового контрасту *весна іде* – *моя весна ще не прийшла, не прибула*, пор.: *Сміється ліс, шумить, гуде: / «Весна іде, весна іде!» / Берези білі розвилися, / Квітки пахучі розцвілися. / Сміється ліс, шумить, гуде: / «Весна іде, весна іде!» – / Моя ж весна ще не прийшла, / Моя весна не прибула... / Сміється ліс, шумить, гуде: / «Весна іде, весна іде!» / Для мене ж осінь ще сумна... / Коли ж прийде моя весна?!* (М. Рильський). Іменник *весна* (ужитий 9 разів), дієслово *іде* (ужите 6 разів) засвідчують очікування *весни*. Експресивність мовоопису виразнена окличними конструкціями та прикінцевим риторичним питанням. Ще один, показовий внутрішньотекстовий контраст, спостерігаємо на рівні дисонування динамічної і емоційно-оцінних метафор: *сміється ліс – для мене осінь сумна*.

Проілюстроване подолання *весною осені* в іншому філософсько-медитаційному вимірі – як мовна формула опису циклічності часу і життя природи – перегукується із ліричним фрагментом М. Зерова: *Не помічаємо як надворі весна розцвітає / Не помічаємо як з дерева сиплется лист* (М. Зеров).

У тексті М. Рильського циклічну повторюваність пори року *весна* конкретизує прислівник *щороку* та темпоральний епітет *нова*: *Весна щороку нова!* (М. Рильський).

Традиційне позитивне забарвлення, властиве часономенові *весна* у значенні «молодість, роки дитинства і юності» [СУМ I: 341], в індивідуальній інтерпретації М. Зерова стає основою для протиставлення негативно-оцінному образіві *нинішня*

недоля: *Чорніє лід біля трамвайних колій, / Синіє в темних вулицях весна; / Мого юнацтва радість осяйна / Встає назустріч нинішній недолі* (М. Зеров).

Важливі компоненти текстової інтерпретації поезитизму *весна* – художні означення, епітети. Більшість із них мотивовані позитивними «зміслами» (історичний термін І. Франка) і відповідно є носіями позитивної оцінності: *Ти вся – одно передчування весняних і щасливих днів* (М. Зеров); *Люблю я й досі присмерки прозорі / Квітневих вечорів, і чорну сіль / Вишневих, яблуневих верховіть, / І по калюжах ніжнотонні зорі* (М. Зеров). Цю позитивну оцінність підтримують інші компоненти епітетних рядів – *щасливий, ніжнотонний, прозорий* тощо.

Мовну естетику образотворення з часономеном *весна* засвідчує також метафорична творчість неокласиків. Найпродуктивніший її напрямок – перенесення на *весну* ознак, дій і т. ін., характерних для людини і зокрема для жінки, унаслідок якого постають численні антропоморфні метафори. На рівні граматичної структури поетичного висловлення це виявляють поєднання поезитизму *весна* (як суб'єкта дії) з дієсловами *кличе, манить, вабить* (контекстуально синонімізуючись, вони утворюють структуру ампліфікації): *Кличе весна незліченними чарами, / Манить нас знову і знов, / Вабить очима блакитними й карими, / Сонцем і шумом дібров* (М. Зеров). Указаний асоціативно-образний зв'язок *весна – жінка* оприявнюють епітети, що належать до традиційних засобів мовоопису зовнішності дівчини-українки, – *очі блакитні, карі*. Контекстуальна синонімізація дієслів *кличе, манить, вабить* відбувається на ґрунті спільної семи 'притягати до себе; викликати потяг до чогонебудь'.

Лінгвоестетична розбудова слово-образу *весна* в поетичній практиці неокласиків пов'язана також із текстуалізацією назв весняних місяців з традиційною для поетичної картини світу сполучуваністю: *Болото в березні, гроза у квітні – / Все має час і пору уставну* (М. Зеров); <...> як *березень* тихенько надійшов, / *Тоді в природі всій тривога превелика, / Човна засмолює завзятий риболов* (М. Рильський); *Світу березень* заграє, / *І на ґрунті спопелілім / Трави виростуть нові* (М. Рильський); *То був квітень, то було цвітіння, / Парування та буйняня сил.*

/ Далі й далі грозове каміння / За лункий котилось небосхил (М. Рильський); **Травень** вітала береза і сосна (М. Рильський). У наведених контекстах мовоопис місяців конкретизують візуальні (*цвіт буяє, цвітіння, трави*), аудіальні (*грозове каміння / За лункий котилось небосхил*), одоративні (*запахуючий травень*) характеристики.

Лінійну (у синтагматичному розгортанні в тексті) модель мовно-естетичного розвитку образу *весна* простежуємо за його сполучуваністю із:

а) дієсловами зі значенням руху (*приходить, проходить, йти*);

б) назвами дій людей (*глядіти, гомоніти, вставати, співа-ти, кликати, вабити, бачити*);

в) назвами процесів життя природи (*розцвітати, танути*);

г) епітетами-кологративами (*чорний, синій, блакитний, карий, прозорий*).

Лінгвостетичний розвиток часономена *літо* («найтепліша пора року між весною й осінню» [СУМ IV: 530] у поетичній практиці неокласиків тісно пов'язаний із його словотвірними похідними – прикметником *літній* та прислівником *улітку*.

Основна стилістична функція прикметника *літній* – логічне означення, основна сполучуваність – темпоральна номінація *день* пор.: *Мені здається: час уже не йде, / Спинився і завмер. І вже на вічні віки / Розлігся на землі зелений літній день* (М. Рильський); *Високий літній день* підвівся в ясне небо / *І вовну білих хмар тримає при землі* (М. Зеров); *Од голосу пашисть і віє / Солодким запахом вишень, / Що розцвіли в ясній надії / На літній синьоокий день* (М. Рильський). Помітно, що словосполука *літній день* часто стає компонентом ширших метафоричних комплексів, у межах яких нарощує семантичні й граматичні зв'язки з іншими епітетами (*високий, зелений, синьоокий*), дієсловами-антропометафоризаторами (*підвівся, розлігся, тримає*).

Сумірні стилістичні процеси спостережено щодо словосполук *літнє сонце* [*Він приснився в снах ласкавих, / Літнє сонце злагодніле... / А в яких він був загравах, / Друг твій милий!* (М. Рильський)] та *літнє шемрання* [*Папір пожолобивсь на довгому столі, / На сонці жовтому, і сам поволі жовкне,* /

І літнє шемрання спливає неумовкне / З високих верховин зелених груш і лип (М. Зеров)].

Із-поміж номінацій літніх місяців найвищу текстотвірну продуктивність виявляє лексема *серпень*, що вживається у прямому лексичному значенні [*Скоро серпень надійде ясний / На поля неосяжні і сині. / Огнекрилих метеликів рій / Зазоріє в садах на шипшині* (П. Филипович)] або ж у метафоричному [*Серпень з вереснем схрестили / Довгі шпаги не смертельні. / Перша шпага – жовтий промінь, / Друга шпага – сірий* (М. Рильський)].

Негативне значення образу *серпневий день* пов'язане з імплікованими в ньому історичними конотаціями: *Червця двадцятьте спершу, і десятий / Серпневий день, і скорбний день брюмера. / У Франції ж обидва загорілись* (П. Филипович).

Мовно-естетичний розвиток темпорального поетизму *осінь* відбувається на ґрунті освоєння ЛСВ, кодифікованих у СУМ:

- «пора року між літом і зимою, для якої характерно скорочення дня, поступове похолодання, відліт птахів у вирій, скидання рослинами листяного покриву і т. ін.» [СУМ V: 766]: *може (це нам також пояснили), / Над осінь з дикими товаришами / У той, мовляли, вирій полетить. / Щоб знов сюди, додому, повернутись...* (М. Рильський);
- «наближення старості, згасання почуттів, життя» [СУМ V: 766], пор: *Хай осінь мертвим листям шелестить, / Хай старість чеше сивину лукаво, / А для людини, як вона людина, / Як має серце, для людей відкрите, / Само страждання в щастя виростає...* (М. Рильський). Контекстна присутність іменника *сивина* увиразнює мотив наближення старості. Ототожнення осені і старості виникає завдяки фігурі паралелізму.

Оказіоналізм *праосінь*, що його вживає М. Зеров в однойменному сонеті в контексті мовоопису *жінки*, визначаємо як метафору з інтенсифікованою темпоральною маркованістю. Це підсилення зумовлює додавання до часономена *осінь* префікса *пра-*, що може вказувати на первісність (*праісторія, праслов'яни*) або ж надавати новоствореній одиниці підсилювального значення (*пралютий, прастарий*), пор.: *Як ніжна праосінь, ти йдеш моїми снами; / Мов китиці калин, рожевієш*

устами, / Очима темними, мов вереснева ніч, / Округлістю тьмяних алебастрових пліч / Ти невідступно скрізь з моїми почуттями. / Проміння слів твоїх стоцвітними огнями, / Стожарами мені горить у даліні. / Ти **давню праосінь** нагадуєш мені (М. Зеров). Вербалізацію позитивних почуттів закоханості, замилювання стилістично підтримує мовоопис зовнішньо-портретних рис (*темні очі, округлість алебастрових пліч*), зокрема і в форматі дієслівної метафори (*рожевієш устами*). Позитивну емоційну тональність доповнює образ *калина*, який в українській мовній картині світу є узвичаєним носієм семантики жіночої вроди. Отже, *праосінь* – урочиста вторинна номінація жінки, в якій з роками увиразнені найкращі зовнішні ознаки, як вони посилюються в глибокої осені.

Часову семантику образу *осінь* у поетичних текстах неокласиків традиційно увиразнюють мікрообрази:

- метеорологічних явищ, що характерні для цієї пори року – *вітер, дощ, наморозь, іній* тощо: *В осінній день, як вітер свище, / Зогрій мене – зогрій, зогрій* (М. Рильський); *Так невідхильно повів листопаду. / Земля холоне у пухкім снігу. / І висне наморозь у вітах саду* (М. Зеров);
- опалого листя: *Не помічаємо – як з дерева сиплется лист. / Тільки і вимовиш «Осінь!»* – коли, ідучи тротуаром, / *Втомлені очі зведеш на облетілий каштан* (М. Зеров).

Класичну парадигму емоційного слово-образу осені доповнюють експресеми зі значенням ‘сум’. Пор. індивідуально-авторську асоціацію осені з рубіном, обрамленим у серці-перстні: *Я славлю, злотокоосу осінь, / де смуток мій – немов рубін, / у перстень вставлений; / ще й досі / не випав з мого серця* (М. Драй-Хмара). Емоційний стан *смуток* аналогізовано з коштовним каменем *рубін*, а ознаку постійності, невідступності цього стану, в якому перебуває ліричний герой, акцентує асоціативно ускладнена метафора *ще й досі не випав із мого серця*.

Продовжуючи тяглість і світової, і національної мовно-художньої традиції, мовоописи *осені* неокласики моделюють або увиразнюють епітетами зі значенням:

- кольору – *жовта, золота, червона, рожева, прозора*, пор.: *Так чого ж мені воліти, / Синьоокі байкарі, / Як схиляється на віти / Жовта осінь угорі* (П. Филипович); *Мов тихий*

шелест гаю, / Пролине осінь золота. / Хай вітер позбирає / Мої розвіяні літа (Юрій Клен); Були ми на узліссі. Де-не-де / Його черкнула осінь золотим, / Червоним та рожевим. Але тепле / Було ще небо (М. Рильський); Шумлять за вікном дерева, / Гудуть круглолисті дерева, / І клониться в сон голова, / І видиться осінь рожева (М. Рильський); Он крутиться листками зжовклими / Прозора праосінь берез (Юрій Клен);

- антропоморфізованої зовнішньої ознаки – *ясноока*, пор.: *Та осінь ясноока принесе / Нам нові квіти і нову любов, / І те, що снилося і мріялось, – усе / Воскресне знов (М. Рильський);*
- тактильного відчуття – *шовкопера*, пор.: *Синіють по дощах озера, / Де сонце креслить злате зеро, / Чи розгубила клаптями блакить у лісі осінь шовкопера, / Що в серці явором шумить? (Юрій Клен);*
- психоемоційних ознак – *задумлива, тиха, самотня, сумна, посмутніла, ніжна*, пор.: *Літо веселе, співоче минається, / Спокій стає на землі... / Тиха, задумлива осінь спускається (М. Рильський); ...за ніч холодно-темну / Осінь тиха та самотна / Обійшла вже всі поля (П. Филипович); Сміється ліс, шумить, гуде: / «Весна іде, весна іде!» / Для мене ж осінь ще сумна... / Коли ж прийде моя весна?! (М. Рильський).*

Прикметним є також акцентування асоціативного зв'язку *осінь – творчість*, що відбувається в кореляції з трактуванням цієї пори року як періоду підбивання підсумків сільськогосподарської діяльності людини: *Та ще горять вогнем червоним канни / І веселять нас кольори жоржин... / Так! Осінь – творчий спокій довгожданий, / А не безсилля, не журба, не тлін. / Це ж осінь, як розумна господиня, / В засіки зерно запашне склада, / Це ж восени нас тішить далеч синя / І рунь на полі сходить молода (М. Рильський).*

Образ зими в поезії неокласиків естетизований передусім через зображення метеорологічних явищ – *приморозок, мороз, крига*, пор.: *Скрадаючися, приморозок ранить. / Дзвенить земля, як кований копит. / Зима прийде – і серця не обманить (М. Рильський); А там морози знов і небо в сивій ризи, / Мороз*

прибрав весь учорашній бруд (М. Драй-Хмара). Метафори *мороз прибрав весь бруд; дзвенить земля, як кований копит* – це мовно-естетичні вербалізатори «чуттєвого» (візуального, аудіального, тактильного) сприймання *зими*. Вербалізація його підтверджує ускладненість метафоричної мови неокласиків.

Загалом актуалізована в поетичних текстах М. Зерова, М. Рильського, П. Филиповича, М. Драй-Хмари, Юрія Клена семантика темпоральних поетизмів (номінації час, назв пір року та місяців) не тільки корелює із зафіксованими в СУМІ прямими та переносними значеннями, а й засвідчує оказіональні значеннево-оцінні прирощення.

Войтович Л.В. Українська міфологія. Київ, 2002.

Єрмоленко С.Я. Мовно-естетичні знаки культури. Київ, 2009.

Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури. Київ, 2006.

Зіневич Л.В. Традиції та новаторство у поетичній мовотворчості М. Зерова. Київ, 2011.

Маленко О.О. Лінгво-естетична інтерпретація буття в українській поетичній мовотворчості (від фольклору до постмодерну). Харків, 2010.

Словник української мови: в 11 томах. Київ: Наукова думка, 1970–1980.

Сюта Г.М. Цитатний тезаурус української поетичної мови ХХ століття. Київ, 2017.

REFERENCES

Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vol. (1970–1980). Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).

Malenko, O.O. (2010). Linguistic-aesthetic interpretation of existence in Ukrainian poetic language (From folklore to postmodernism). Kharkiv (in Ukr.).

Siuta, H.M. (2017). Quoted thesaurus of the Ukrainian poetic language of the 20th century. Kyiv (in Ukr.).

Voitovych, L.V. (2002). Ukrainian mythology. Kyiv (in Ukr.).

Yermolenko, S.Ya. (2009). Linguistic and aesthetic signs of culture. Kyiv (in Ukr.).

Zhaivoronok, V.V. (2006). Signs of Ukrainian ethnoculture. Kyiv (in Ukr.).

Zinevych, L.V. (2011). Traditions and innovation in the poetic language of M. Zerov. Kyiv (in Ukr.).

Статтю отримано 19.10.2023

Alyona Palash

LINGUISTIC AND AESTHETIC REPRESENTATION OF TIME IN THE POETIC TEXTS OF THE NEOCLASSICISTS

The article carries out a multi-aspect functional-semantic analysis of lexical units and tropeic structures, which in the poetic texts of the neoclassics represent the thematic sphere “time”, and testify to the peculiarities of the individual author’s perception, understanding, and description of time.

The main structural and semantic types of epithet and metaphorical mini-texts, which in the texts of the neoclassicists are related to the linguistic aestheticization of artistic time, are considered in detail. The author’s associative correlations, which are most decisive for the formation of the researched tropic models, are indicated. Mechanisms of aestheticization of time names in autological and metalogical contexts are consistently traced.

Special attention is devoted to the study of the artistic meanings of timepieces. The corpus of fixed epithets is structured into thematic subgroups of units with the core schemas of content modeling ‘proper temporal sign’, ‘duration’, ‘temperature’, ‘meteocharacteristic’, ‘color’, ‘connotative evaluation’, etc. The regularities of the individual-author expansion of the adjectival conjugation of tenses in the poetic texts of the neoclassicists are noted.

The perspective of researching the means of linguistic representation of time is connected with the need for an in-depth study of the semantic-associative potential of time nouns and establishing the regularities of their contextual image-aesthetic and expressive development.

Key words: language creation of neoclassicists, poetic dictionary, poeticism, time nomen, epithet, metaphor, a linguistic and aesthetic sign of national culture.